

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2 2016 | ÅRGÅNG 20

Bokförlaget THALES

Introduktion

UNDER DE SENASTE årtiondena har feminism som politisk ideologi gjort entré i svensk politik. Allt sedan Socialdemokraterna 1995 offentligt deklarerade sig vara ett feministiskt parti, har nästan alla politiska partier följt efter i släptåget och utropat sig som feminister. Etiketter som socialistisk feminism, liberal feminism, etisk feminism och eko-feminism har florerat i partiernas beskrivningar av de feministiska idéströmningar som de har blivit inspirerade av och har tagit utgångspunkt i. Även om partierna har blivit kritiserade av forskare för att vara såväl internt som externt inkonsekventa i sina förståelser av feminism, har de – genom att uttala sig som feministiska partier – erkänt feminismens minsta gemensamma nämnare: att kvinnor är underordnade och att detta förhållande ska ändras. Även om partierna också har blivit kritiserade av media, bl. a. för att den feministiska profileringen kan ses som ett sätt att vinna röster inför val, går det inte att ta miste på att feminismen – åtminstone som begrepp – har fått genomslag i den politiska retoriken. Genomslaget för feminismen har dessutom yttrat sig i etableringen av ett politiskt parti som vilar på feministisk grund – Feministiskt initiativ. Formeringen av en feministisk regering 2014, en regering som dessutom i sin Regeringsförklaring 2015 slår sig för bröstet för att vara »världens första feministiska regering,» kan ses som kulmen på det feministiska segertåget i svensk politik.

I likhet med feminismen har även begreppet intersektionalitet på senare år kommit att vinna allt mer mark i såväl akademien som den politiska debatten. Förenklat kan intersektionalitet definieras som ett begrepp som fokuserar på hur ojämlika förhållanden skapas och upprätthålls till följd av skärningspunkterna av och det komplexa samspelet mellan olika maktordningar som baseras på kategorier som kön, etnicitet, sexualitet m.m. I den statliga

Jämställdhetsutredningens betänkande *Mål och Myndighet* (SOU 2015:86), som överlämnades till Jämställdhetsministern i oktober 2015, framhölls att det behövs ett intersektionellt perspektiv på jämställdhetspolitiken i syfte att bl. a. synliggöra att »kvinnor och män inte är homogena grupper». Enligt utredningen är kön »inte den enda kategorin som bestämmer människors identitet, villkor och situation: med ett intersektionellt perspektiv riktas sökarmen mot att identifiera hur olika sociala kategorier är sammanvävda med varandra och hur samspelet av olika kategorier påverkar det sociala livet.»¹ Intersektionalitet sätter därmed ordet på att det finns flera maktrelationer som skär in i varandra och som därmed fångar komplexiteten i människors liv. Med begreppet adresseras exempelvis i vilken utsträckning könsojämlikheter är rasifierade och etniska ojämlikheter könade. Ikraftträdandet 2009 av en ny sammanhållen diskrimineringslagstiftning, som ersatte separata lagar gällande diskriminering på grund av kön (jämställdhetslagen), etnicitet, sexuell orientering och funktionsnedsättning, liksom sammanslagningen av de fyra ombudsmannainstitutionerna JämO, HomO, DO och Handikappsombudsmannen till en sammanslagen institution, Diskrimineringsombudsmannen (DO), kan ses som exempel på en ökad politisering och institutionalisering av problemen gällande multipel ojämlikhet och diskriminering i Sverige.

Denna utveckling väcker flera frågor: vad händer med feminismen och dess kärna (att kvinnor är underordnade män och att denna underordning bör upphöra) när andra maktordningar tas med i analysen? Finns det en risk att betydelsen av kön kommer att tonas ned till förmån för andra kategorier som upplevs mer angelägna? Måste kön alltid ges prioritet i en feministisk politik, eller kan det ses som en maktstruktur som interagerar med andra maktstrukturer? Måste kön över huvud taget vara med? Vad händer med feminismen som ideologi, teori och social rörelse om kön utmönstras till förmån för intersektionalitet? Kommer ändlösa krav på erkännande av identiteter att ställas? Och hur kan man förklara denna vurm för intersektionalitet? Varför kommer den just nu? Är det en konsekvens av ökad migration och globalisering och därmed

ett ökat behov av att adressera människors olika bakgrunder och erfarenheter? Är det ett utslag av HBTQ-rörelsens ökade mobilisering, som likt kvinnorörelsen vill få gehör för sina frågor? Eller är det rent av ett resultat av nyliberalismen som nu har hittat ett sätt att en gång för alla göra sig kvitt med feminismen och dess besvärliga krav på kollektiva och strukturella lösningar? Frågorna är många. Denna artikel avser inte att besvara alla dessa frågor. Snarare är ambitionen med detta bidrag att vända på frågeställningen och problematisera framväxten av intersektionalitet och vad den innebär för feminismen. Finns det någon inneboende konflikt mellan feminism och intersektionalitet? Hur ser spänningen mellan dem ut – och hur kan den i så fall överbryggas? Till min hjälp använder jag den litteratur som finns på fältet och som formligen har exploderat under det senaste årtiondet.

Texten är disponerad enligt följande: Först introduceras begreppet intersektionalitet och dess genealogi. Därefter beskrivs begreppets spridning och användbarhet baserat på den vetenskapliga uppmärksamhet och den kritik som har riktats mot begreppet och dess tillämpning. Därefter diskuteras den begreppsliga utvecklingen baserat på ett urval centrala artiklar. Avslutningsvis diskuteras frågan om relationen mellan intersektionalitet och feminism: hur ser spänningsförhållandet mellan dem ut och utgör intersektionalitet ett bidrag till eller ett hot mot feminismen?

Begreppet intersektionalitet och dess genealogi

BEGREPPET INTERSEKTIONALITET HÄRRÖR från det engelska ordet för vägkorsning, »intersection,» som är en metafor för korsningen eller skärningspunkten mellan olika maktordningar som baseras på kategorier såsom kön, klass, ras/etnicitet och sexualitet och där mittpunkten – vägkorsningen – kan förstås som grunden för den subjektspostion som skapas och återskapas i det komplexa och dynamiska samspelet mellan de olika maktordningarna. Själva begreppet består av två led som i sig har varit föremål för diskussion: förledet »inter» kommer ursprungligen från det

latinska ordet för »mellan» eller »förenande» och antyder att det är några komponenter som ska länkas eller fogas samman. Efterledet »section» (sectio på latin) hänvisar till ordet »sönder» eller »genomskärning» och representerar de delar som ska fogas samman. Som genusvetaren Tiina Rosenberg framhåller antyder begreppet intersektionalitet processer som innebär både en sammanlänkande och en separerande aspekt (Rosenberg 2007: 81).

Intersektionalitetsbegreppets ursprung är starkt kopplat till en enskild forskare, den amerikanska rättsvetaren Kimberle Crenshaw. Inte sällan hänvisas dessutom ofta till en och samma källa ur hennes forskningsrepertoar: »Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrins, Feminist Theory and Antiracist Politics» från 1989. I texten analyseras de intersektionella problem som svarta kvinnor möter i amerikansk domstol. Enligt Crenshaw kunde svarta kvinnor inte söka rättvisa som svarta kvinnor p.g.a. den amerikanska diskrimineringslagstiftningens endimensionella utformning; lagstiftningen gjorde det möjligt att söka rättvisa p.g.a. av kön *eller* etnicitet/ras, men inte kombinationen av etnicitet/ras *och* kön. Den diskriminering som många svarta kvinnor var utsatta för erkändes därmed inte av rätten. Svarta kvinnor som blev arbetslösa kunde inte hänvisa till könsdiskriminering eftersom vita kvinnor behöll sina jobb. De kunde inte heller hänvisa till etnisk diskriminering eller diskriminering p.g.a. ras eftersom svarta män fick ha kvar sina jobb. Crenshaws kritik riktades därför främst mot det amerikanska rättsväsendet för att inte erkänna denna typ av intersektionell diskriminering. Mot denna bakgrund definierade hon intersektionalitet som »different ways in which race and gender interact to shape the multiple dimensions of Black women's employment experiences» (Crenshaw 1989: 139).

I en annan publikation, »Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women», vidareutvecklar Crenshaw (1991) intersektionalitetsbegreppet till att omfatta strukturell och politisk intersektionalitet. Den förstnämnda, strukturell intersektionalitet, hänvisar till de

ojämlikheter, den dominans och det förtryck som är baserade på flera olika diskrimineringsgrunder och maktordningar («multiple discrimination») som människor kan erfara, till skillnad från de ojämlikheter som baseras på en grund («single ground»). Den sistnämnda, politisk intersektionalitet, avser hur de multipla ojämlikheter som människor utsätts för, och samverkan mellan dem, adresseras i politiska och institutionella sammanhang. Crenshaw diskuterar särskilt hur en s.k. identitetsbaserad politisk kamp som utgår från antingen kön eller ras («single axis») kan verka exkluderande och lämna svarta kvinnor i ett besvärligt dilemma, där de tvingas välja mellan ett problematiskt antingen/eller-alternativ. Människors marginalisering och exkludering och deras erfarenheter av förtryck och dominans kan därmed inte förklaras av en isolerad maktstruktur, utan underordningen konstitueras i det komplexa samspelet mellan olika maktordningar (Crenshaw 1989: 58, 1991: 1244).

I centrum för Crenshaws analyser stod således interaktionen mellan multipla identiteter och erfarenheter av exkludering och underordning. Synliggörandet av marginaliserade erfarenheter i skärningspunkten mellan kön, ras och klass, och framför allt implikationerna av dessa för svarta kvinnors positionering i samhället stod i särskilt fokus. Crenshaws analyser adresserade inte minst feminismens grundläggande konflikt: definitionen av en universell kvinnlighet som baseras på vita kvinnors historiska, socioekonomiska och rumsliga positioner. På ett såväl epistemologiskt som ontologiskt plan utgjorde därmed Crenshaws konceptualisering av multipla ojämlikheter en utmaning av den hegemoniska feminismen som utgick från vita medelklasskvinnors situation och som baserades på idén om en universell kategori »kvinna.»

Begreppets spridning och diskussionen om dess användbarhet SEDAN CRENSHAW MYNTADE begreppet intersektionalitet i sin analys av svarta kvinnors erfarenheter och villkor har det spridits som en löpeld inom akademien. Begreppet har använts inom ett brett spektrum och vitt skilda discipliner såsom antropologi,

filosofi, historia, litteraturvetenskap, sociologi och statsvetenskap, och inom genus-, etnicitet- och queerforskningen samt inom rättsvetenskapen har det blivit något av en teoretisk industri (Cho m. fl. 2013: 787). Begreppets teoretiska komplexitet och användbarhet har varit föremål för många vetenskapliga debatter, ofta i antologier och temanummer, och på många kurser i feministisk teori och genus vid universitet och högskolor ingår ofta intersektionalitet som ett tema (Carbin & Edenheim 2013). Intersektionalitet har även blivit en del av olika typer av policyinitiativ, inte minst etableringen av DO, som delvis bygger på en argumentation om behovet av att motverka och eliminera de multipla ojämlikheter som människor utsätts för. Liknande utvecklingstendenser kan noteras i andra europeiska länder (se t. ex. Kriszan m. fl. 2012).

Intersektionalitet beskrivs ofta som den feministiska forskningens viktigaste bidrag (McCall 2005: 1771). I en uppsjö av vetenskapliga publikationer har feministiska forskare från olika discipliner, teoretiska perspektiv och politiska övertygelser gett uttryck för sin övertygelse om att intersektionalitet är ett välkommet och användbart begrepp. Kathy Davis (2008) beskriver intersektionalitet som ett nytt »buzzword» för den feministiska teoriutvecklingen. Ange-Marie Hancock framhåller att intersektionalitet är »a theoretical and empirical paradigm» (Hancock 2007: 249f.) och »the most cutting-edge approach to the politics of gender, race, sexual orientation, and class» (Hancock 2011: 3). Jennifer Nash (2008) gör bedömningen att intersektionalitet har blivit det viktigaste analytiska verktyget för att teoretisera identitet och förtryck.

Samtidigt som intersektionalitet ofta beskrivs som helt nödvändigt för feministisk teoribildning och kunskapsproduktion, har det också betraktats som problematiskt för densamma (Brah & Phoenix 2004; Prins 2006). Det har exempelvis förts en inomvetenskaplig diskussion om huruvida intersektionalitet är ett begrepp, ett perspektiv eller en teori (Davis 2008). Det har även diskuterats om intersektionalitet ska konceptualiseras som en väggkorsning/intersektion (Crenshaw 1989), som maktaxlar (Yuval-

Davis 2006) eller som en dynamisk process (Staunaes 2003). Det är inte heller klart om intersektionalitet främst ska begränsas till att förstå individuella erfarenheter, teoretisera konstruktionen av identiteter, eller tjäna som ett verktyg för att analysera sociala strukturer och kulturella diskurser (Davis 2008; Oleksy 2011). Svårigheter med att operationalisera intersektionalitet har också lyfts fram (Hankivsky & Cormier 2011). Intersektionalitet används inte heller på ett enhetligt sätt, utan det tillämpas av aktörsorienterade, strukturalistiska och poststrukturalistiska forskningstraditioner som tar sin utgångspunkt i olika maktperspektiv och metodologier och som bygger på skilda ontologiska och epistemologiska premisser. Mer kritiska röster menar att begreppet är allt för brett i teoretiska termer, allt för tvetydigt i termer av policy, och att det saknar en sammanhängande metodologi (SOU 2015: 86). Enligt Davis är det därför något av en paradox att intersektionalitet har kunnat göra succé inom feministisk teori samtidigt som det finns en oklarhet bland många feministiska forskare i fråga om vad begreppet innebär och hur det ska användas (Davis 2008: 69).

I en antologi som såväl hyllar som utvärderar intersektionalitet, skriver Crenshaw:

My own use of the term ›intersectionality› was just a metaphor. I'm amazed at how it gets over- and under-used; sometimes I can't even recognize it in the literature anymore. (Guidroz & Berger 2009: 5).

Samtidigt som begreppet intersektionalitet har spritts som en löpeld inom akademien och över disciplin- och landsgränser råder det alltså en oklarhet kring dess betydelse och hur det ska tillämpas. Detta leder oss in på begreppets utveckling, från dess ursprung som en metafor till anspråken på att utgöra en teori eller ett perspektiv: hur har begreppet fyllts med innehåll och hur har detta innehåll utvecklats över tid?

Begreppets utveckling

Från svarta kvinnor till alla subjekt

Intentionen bakom Crenshaws användning av intersektionalitet

var att fånga upp och motverka det faktum att de erfarenheter av diskriminering och förtryck som många svarta kvinnor upplevde ofta föll mellan stolarna, i såväl feministiska som anti-rasistiska diskussioner. Enligt Crenshaws strukturella maktförståelse borde teoretiker analysera de samverkande och inbördes beroende formerna av förtryck och underordning som baserades på både kön och ras, och visa på hur dessa kategoriseringar interagerade för att forma svarta kvinnors erfarenheter (Crenshaw 1989, 1991). Sedan dess har forskare använt begreppet intersektionalitet på ett mer omfattande och mångfacetterat sätt. Begreppet har utvidgats från ett fokus på multipelt marginaliserade subjekt – svarta kvinnor, sexism och rasism – till ett fokus på *alla* subjekts erfarenheter, positioneringar och identiteter. Nash (2015) benämner denna utveckling som »the ethics of inclusivity,» en form av inkluderingsetik som avsevärt utvidgar intersektionalitetsbegreppets analytiska spännvidd och som producerar ett ramverk i och genom vilket alla subjekt kan omfattas och bli föremål för analys.

Från multipel marginalisering till samverkan mellan privilegier och förtryck

Begreppsutvecklingen i fråga om intersektionalitet har således flyttat fokus från de subjekt och den underordning som en gång utgjorde kärnan i Crenshaws analys, svarta kvinnors marginalisering, till alla subjekt. Intersektionalitet har därmed förflyttats från en »ethic of redress,» en etik som särskilt syftade till att gottgöra marginaliserade kvinnor och generera kunskap om deras erfarenheter och villkor (Nash 2015). Denna begreppsutveckling, från ett distinkt fokus på svarta kvinnor och deras erfarenheter till ett mer omfattande ramverk som inkluderar alla subjekt, även de som har en dominant och privilegierad positionering, innebär en väsentlig fokusförflyttning. Intersektionalitet betraktas och används inte längre, åtminstone inte uteslutande, som ett begrepp för att adressera multipel marginalisering och hur olika relationer av förtryck ska förstås och teoretiseras, utan också som ett begrepp

som undersöker de processer som ger grund för maktutövande och som ger upphov till marginalisering och förtryck (de los Reyes & Gröndahl 2007: 14). Såväl marginalisering som privilegium sätts därmed i fokus.

Genom en fokusförflyttning från svarta kvinnor till »all of us» kan därmed även vita, heterosexuella män bli föremål för analys i ett intersektionellt perspektiv (Nash 2015). Denna begreppsliga rörelse innebär att även subjekt som har erfarenheter av multipla *privilegier* blir föremål för analys. En konceptuell förändring har därmed ägt rum, från multipel marginalisering till samverkan mellan privilegier och dominans visavi marginalisering och förtryck.

Från identitet till struktur och makt

BEGREPPSUTVECKLINGEN AV INTERSEKTIONALITET – från ett fokus på framför allt svarta kvinnor till ett fokus på alla subjekt, och från att rikta den analytiska skärpan mot marginalisering och förtryck till att också rikta blicken mot privilegium och dominans – innebär också en konceptuell transformation från ett fokus på identitet till ett fokus på makt och strukturer. Cho, Crenshaw och McCall (2013) anför följande:

We emphasize an understanding of intersectionality that is not exclusively or even primarily preoccupied with categories, identities, and subjectivities. Rather, the intersectional analysis foregrounded here emphasizes political and structural inequalities. (Cho m. fl. 2013: 797)

Konceptuellt har intersektionalitet i allt mindre grad utgått från den form av identitetsbaserad feminism, eller ståndpunktsfeminism, som bl. a. black feminism baseras på och som betonar de gemensamma erfarenheterna, den gemensamma historien och delaktigheten i en gemensam kamp som grund för sin identitet. Snarare har begreppet intersektionalitet rört sig bortom denna s.k. identitetspolitik, som utgår från en organisering som är baserad på kollektiva identiteter. Enligt Hancock kan identitetspolitiken t.o.m. leda till

en kontraproduktiv »Oppression Olympics», där olika grupper ställs mot varandra om vilken som är mest förtryckt (Hancock 2007, 2011). Utgående från poststrukturalistisk feminism, postkolonial feminism och queerfeminism har ståndpunktsfeminismens betoning av ett enhetligt »jag» och krav på en identitetsbaserat erkännande – en inre kärna som är kvinna, svart, lesbisk, etc. – istället allt mer kommit att ifrågasättas. I exempelvis de los Reyes och Mulinaris definition av intersektionalitet ligger betoningen på en genomgripande och anti-essentialistisk analys av ojämsladda strukturer (de los Reyes & Mulinari 2002). Queerfeminismen betonar på liknande sätt analyser av ojämlika strukturer med fokus på icke-normativa sexualiteter och icke-normativa kön/genus (Rosenberg 2007: 87).

Spänningen mellan intersektionalitet och feminism

OCKSÅ I EN svensk feministisk kontext har förtjänsterna och bristerna med intersektionalitet diskuterats. Centrala frågor har handlat om vilken ontologisk status som tillskrivs kategorier som kön, klass, ras, etnicitet och sexualitet, vilka kategorier som ska ingå i en intersektionell analys och om det finns utrymme att prioritera mellan dem. Frågan kan ses som ett exempel på den spänning som finns mellan intersektionalitet och feminism, särskilt i relation till feminismens kärna som tar sin utgångspunkt i könsmaktsordningen. Det har uttryckts en oro för att kvinnor återigen ska bli marginaliserade om andra kategoriseringar såsom etnicitet/ras, klass och sexualitet ska ges samma status. I en artikel från 2003 anför genusvetaren Nina Lykke att »genusaxeln» bör komma i förgrunden, därefter kan andra för analysen relevanta maktaxlar väljas ut för en analys av hur maktaxlarna interagerar och konstruerar varandra (Lykke 2003). Kön bör därför ses som en prioriterad kategori. Statsvetarna Maria Carbin och Sofie Tornhill värjer sig dock mot synen på kön och ras som strukturellt bestämda grupper. I deras mening blir därför intersektionalitet en missvisande metafor, eftersom vägarna – eller strukturerna – fram till väggkorsningen är avgränsade och kan urskiljas från varandra.

Det förutsätter, menar forskarna, »en strukturalistisk syn på makt, en syn där mötet mellan två eller flera på förhand fastlagda strukturer antas kunna förklara underordning» (Carbin & Tornhill 2004: 113). Med denna utgångspunkt skulle kategorierna kön och ras ses som skilda strukturer som relaterar till olika problem, inte att de konstituerar och transformerar varandra. I deras mening bör fokus ligga på hur ojämlika subjektpositioner skapas och återskapas i skärningspunkten mellan olika former av förtryck och maktutövning. Prioriteringar mellan olika analyskategorier är därför inte ens möjliga (jfr Hancock 2007, 2011).

I takt med en ökad vetenskaplig diskussion har många forskare utvecklat sina resonemang i fråga om intersektionalitetens förtjänster och brister. Ett illustrativt exempel är Lykkes text från 2005, där såväl problem som möjligheter med intersektionalitet lyfts fram (Lykke 2005). Bland de problem som identifieras nämns s.k. additiv intersektionalitet, som innebär att både subjektformationer baserade på kategorier såsom kön, ras, etnicitet och sexualitet och de maktordningar som skapar dem, har studerats som *separata* strukturer som *interagerar*. Poängen med intersektionalitetsanalyser är snarare, menar Lykke, att analysera hur kategoriseringar – eller maktaxlar – *intraagerar* och konstruerar varandra (Lykke 2005, jfr. McCall 2005). Lykke vidhåller att intersektionalitet som begrepp är produktivt. Det kan synliggöra och problematisera hur ojämlika maktrelationer samspelar i specifika sammanhang och hur den sociala kategoriseringen marginaliserar och exkluderar grupper av människor på grund av tillskrivningen av identiteter. Intersektionalitet tjänar därför som en gemensam nodalpunkt för olika slags analyser av ojämlika villkor och som en plattform för diskussion om hur ojämlikheter kan motverkas. Tillsammans med andra kritiska feministiska teoretiseringar av intersektioner mellan identitetskategorier och maktordningar har begreppet, menar Lykke, lett till »ny insikt i det hybridartade, komplexa och mångfaldiga som kännetecknar subjektstillblivelsen i det nutida samhället och synliggjort dess samband med komplexa maktstrukturer» (Lykke 2005: 14). Det

är därmed ett begrepp som kan bidra till att förstå sociokulturell komplexitet och heterogenitet.

Liknande analyser gör de los Reyes och Mulinari. De anser att intersektionalitetens sprängkraft ligger i »utvecklandet av teoretiska perspektiv som kopplar makt och ojämlikhet till individens möjligheter att agera som subjekt inom ramen för samhällets strukturer, institutionella praktiker och rådande ideologier» (de los Reyes & Mulinari 2005: 16). De los Reyes (2007) menar vidare att intersektionalitet inte kan reduceras till ett perspektiv som »endast kombinerar olika subjektspositioner eller till en analys som formellt erkänner kvinnors olika identiteter eller skilda erfarenheter av förtryck» (de los Reyes 2007: 101f.). Istället öppnar begreppet för »en analys som teoretiskt och empiriskt problematiserar maktutövandets komplexitet och hur det legitimeras och naturaliseras genom den systematiska konstruktionen av människor, platser, relationer som »olika» och därför möjliga att inordnas i en hierarkisk skala» (ibid.). Ett intersektionellt perspektiv möjliggör därmed även ett kritiskt förhållningssätt till kunskapsproduktionens möjligheter att institutionalisera och naturalisera en ojämlik samhällsordning. Privilegierade positioner kan därmed avgöra kunskapsproduktionens gränser och bestämma vilken form av förtryck och marginalisering som diskuteras respektive vilken som ignoreras.

Alla ställer sig inte lika positiva till begreppet intersektionalitet och dess potential. Statsvetaren Maria Carbin och historikern Sara Edenheim menar bl. a. att begreppet har förflyttats från att utgöra ett hot mot feminismen, särskilt den feminism som företräds av vita västerländska feminister, till ett konsensusskapande verktyg som har till syfte att förena alla feminismer – en sorts »all-inclusive feminism», men också en feminism där makt har försvunnit ut ur fokus (Carbin & Edenheim 2013). Enligt deras mening har feministers behov av ett gemensamt språk – »a common language» – möjliggjort intersektionalitetsbegreppets popularitet. Forskare som vurmar för intersektionalitet har t.o.m. omformulerat intersektionalitetsbegreppet och dess strukturella bas, för att

anpassa det till poststrukturella antaganden och premisser. Förutom att utlova komplexitet och en kritisk ansats, har begreppet erbjudit feminister ett sätt att överbrygga skillnader mellan olika feministiska inriktningar, framför allt mellan strukturalister och poststrukturalister, mellan black feminism och vit feminism, och mellan postkolonial feminism och västerländsk feminism. Intersektionalitet erbjuder således en möjlighet till allians inom feminismen, men en allians som bygger på lösa grunder (Carbin & Edenheim 2013).

Den påstådda allians mellan feminismer, som intersektionalitetsbegreppet anses ha möjliggjort, bygger inte bara på en imaginär sammanslutning, den har dessutom förlorat sin politiska sprängkraft. I likhet med Carbin och Edenheim anser Sirma Bilge (2013) att intersektionalitet har blivit korrumpert av en »disciplinary feminism.» Bilge skriver:

I contend that what may at first appear to be an enthusiastic reception of intersectionality is a significant reflection of the need by disciplinary feminism to contain it, to neutralize its politics. For disciplinary feminism to ›take on‹ or ›take over‹ intersectionality serves to marginalize those trying to reconnect intersectionality with its initial vision which was grounded in the political subjectivities and struggles of less powerful social actors facing multiple intertwined oppressions. (Bilge 2013: 411)

Bilge anser därför att intersektionalitetsbegreppet har utvecklats till en ornamentell intersektionalitet, i vilken begreppets kritiska potential har gått förlorad. Begreppets utveckling och användning, menar hon, har resulterat i en avpolitisering: artikulationer av en politik som strävar efter social rättvisa och omfördelning har neutraliserats.

Konklusion

VAD BLIR DÅ svaret på frågan om intersektionalitet utgör ett bidrag eller ett hot mot feminismen och dess kärna? Från denna översiktliga text går det naturligtvis inte att dra några långtgående

slutsatser. Å ena sidan befinner sig begreppet intersektionalitet i ett spånt förhållande till feminismens kärna genom sin avoga inställning till gruppidentitet, åtminstone genom sin avvisande hållning till kön som en enhetlig kategori och en kategori som *a priori* bör ges företräde i intersektionella analyser, d.v.s. feminismens första led. I fokus för spänningen finns framför allt frågan om vilken ontologisk status som tillskrivs kön (och andra kategorier). Å andra sidan kan det hävdas att intersektionalitet möjliggör ett överskridande av de skiljelinjer som har skapats utifrån kategorierna kön, klass, etnicitet, etc. Det öppnar för möjligheten att analysera hur dessa kategorier konstitueras, förutsätter och transformerar varandra. Det riktar även blicken mot hierarkiska maktordningar och de processer som skapar och återskapar dessa ordningar, i syfte att motarbeta och nedmontera dem. Denna hållning – att teoretiskt och empiriskt granska och problematisera maktutövande och ojämlikhetsskapande – måste betraktas som en central del av feminismens andra led; att ändra på ordningen.

Den svaga länken tycks därmed vara kopplingen mellan intersektionalitet och den premiss som ligger till grund för det första ledet i feminismens kärna, kvinnor som grupp. Samtidigt som idén om kvinnor som grupp utgör en grundbult inom feminismen, finns det inget element i feminismen som motsäger att det skulle finnas skillnader inom denna grupp. Frågan är inte om feminismen ska ta utgångspunkt i en kvinnlig identitet och kvinnors erfarenheter, eller om det ens behövs ett rättmätigt subjekt; utmaningen ligger snarare i hur feminismen ska förhålla sig till kvinnors delade och skilda erfarenheter av förtryck och underordning. Genom att argumentera för att kategorier som kön och etnicitet är konstruktioner som inte har någon sann identitet, utan kan ha olika betydelser och ta sig olika uttryck i skilda kontexter, möjliggörs politisk förändring. En feminism som välkomnar intersektionalitet har därmed en subversiv potential (jfr. Rehn 2016).

Det som dock inte är förhandlingsbart, varken i feministiska teorier eller i teorier om intersektionalitet, är förståelsen om de

hierarkiska ordningar som är intimt knutna till kvinnors villkor och situation. I stället för att skjuta in sig på skillnaderna mellan kvinnor, och mellan kvinnor och män, är det processerna som ligger till grund för upprätthållandet av ojämlikheter och maktrelationer i samhället som ska stå i fokus; det är roten till de hierarkier som skapar skillnader som bör adresseras. Genom denna precisering av feminismens kärna erbjuder intersektionalitet ett verktyg för feminismen att nå sitt mål, emancipation.

→

Lenita Freidenvall är lektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. Denna forskning har bedrivits med stöd av Östersjöstiftelsen.

Noter

1 I sin handlingsplan 2014 skriver Feministiskt initiativ att det förespråkar en »feminism för alla» och »en ny dimension i politiken» som vidgar demokratin med en genomgripande politik mot alla former av diskriminering.

Referenser

- BILGE, SIRMA (2013) »Intersectionality Undone: Saving Intersectionality from Feminist Intersectionality Studies», *Du Bois Review*, 10(2): 405–424.
- BRAH, AVTAR & ANN PHOENIX (2004) »Ain't I a woman? Revisiting Intersectionality», *Journal of International Women's Studies*, 5(3): 75–86.
- CARBIN, MARIA & SOFIE TORNHILL (2004) »Intersektionalitet – ett oanvändbart begrepp?» *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 25(3): 111–114.
- CARBIN, MARIA & SARA EDENHEIM (2013) »The intersectional turn in feminist theory: A dream of a common language?» *European Journal of Women's Studies*, 20(3): 233–248.
- CHO, SUMI, KIMBERLE WILLIAMS CRENSHAW & LESLIE MCCALL (2013) »Toward a Field of Intersectionality Studies. Theory, Applications, and Praxis», *Signs*, 38(4): 785–810.
- COLLINS, PATRICIA HILL (1998) »It's all in the Family: Intersections of Gender, Race, and Nation», *Hypatia*, 13(3): 62–82.
- CRENSHAW, KIMBERLE (1989) »Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics», *The University of Chicago Legal Forum*, 140: 139–167.
- CRENSHAW, KIMBERLE (1991) »Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics,

- and Violence Against Women of Color», *Stanford Law Review*, 43(6): 1241–1299.
- DAVIS, KATHY (2008) »Intersectionality as Buzzword», *Feminist Theory*, 9(1): 67–85.
- DE LOS REYES, PAULINA, IRENE MOLINA & DIANA MULINARI (2002) *Maktens olika förklådnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*, Stockholm: Atlas Akademi.
- DE LOS REYES, PAULINA, IRENE MOLINA & DIANA MULINARI (2005) *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, Malmö: Liber.
- DE LOS REYES, PAULINA & SATU GRÖNDAHL, M.F.L. (red.) (2007) *Framtidens feminismer. Intersektionella interventioner i den feministiska debatten*, Hågersten: Tankekraft förlag.
- GUIDROZ, KATHLEEN & MICHELE TRACY BERGER (2009) »A Conversation with Founding Scholars of Intersectionality: Kimberle Crenshaw, Nira Yuval Davis, and Michele Fine», i: Michele Tracy Berger & Kathleen Guidroz (red.) *The Intersectional Approach: Transforming the Academy Through Race, Class & Gender*, Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press: 61–80.
- HANCOCK, ANGE-MARIE (2007) »When Multiplication Doesn't Equal Quick Addition: Examining Intersectionality as a Research Paradigm», *Perspectives on Politics*, 5(1): 63–79.
- HANCOCK, ANGE-MARIE (2011) *The Politics of Intersectionality. Solidarity Politics for Millennials: A Guide to Ending the Oppression Olympics*, Basingstoke: Palgrave.
- HANKIVSKY, OLENA & RENEE CORMIER (2011) »Intersectionality and Public Policy: Some Lessons from Existing Models», *Political Research Quarterly*, 64(1): 217–229.
- KRIZSAN, ANDREA M.F.L. (red.) (2012) *Institutionalizing Intersectionality – The Changing Nature of European Equality Regimes*, Basingstoke: Palgrave.
- LYKKE, NINA (2003) »Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen», *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 24 (1): 47–56.
- LYKKE, NINA (2005) »Nya perspektiv på intersektionalitet. Problem och möjligheter», *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2–3: 7–16.
- MCCALL, LESLIE (2005) »Intersektionalitetens komplexitet», *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2–3: 31–56.
- NASH, JENNIFER C. (2008) »Rethinking Intersectionality», *Feminist Review*, 89: 1–15.
- NASH, JENNIFER C. (2016) »Feminist originalism: Intersectionality and the politics of reading», *Feminist Theory*, 17(1): 3–20.
- OLEKSY H., ELZBIETA (2011) »Intersectionality at the cross-roads», *Women's Studies International Forum*, 34(4): 263–270.
- PRINS, B. (2006) »Narrative accounts of origins: A blind spot in the intersectional approach?», *European Journal of Women's Studies*, 13(3): 277–290.
- REHN, SANNA (2016) *En feminism för alla? En studie av Feministiskt initiativs tolkning och tillämpning av intersektionalitet*. Stockholms universitet: Statsvetenskapliga institutionen.
- ROSENBERG, TINA (2007) »Är alla marginaliseringar likvärdiga?» i: de los Reyes, Paulina & Satu Gröndahl m.fl. (red.) (2007) *Framtidens feminismer. Intersektionella interventioner i den feministiska debatten*, Hågersten: Tankekraft förlag: 80–98.
- STAUNAES, D. (2003) »Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification», *NORA: Nordic Journal of Women's Studies*, 11(2): 101–110.
- YUVAL-DAVIS, NIRA (2006) »Intersectionality and feminist politics», *European Journal of Women's Studies*, 13(3): 193–209.